

Owşar türkmenleri -3 / dowamy

Category: Kitapcy,Taryhy makalalar
написано kitapcy | 22 январа, 2025
Owşar türkmenleri -3 / dowamy

■ NADİR ŞAH VE AFŞAR İMPARATORLUĞU (1736-1804)

İran'da büyük bir hanedanlık kuran Nadir şah; göstermiş olduğu başarıları ile sadece Avşarlar'ın değil, Türk tarihinin de en büyük gurur kaynaklarından biridir. Nadir Şah, Avşarların Kırklı obasından idi. II. Mahmud zamanında orduya Kulu Han unvanı ile girmiş ve Şahın Osmanlı ve Rus devletlerine karşı giriştiği savaşlarda başarılar göstererek itimadını kazanmış ve itibarı artmıştı. Tahmasb'ın acze düştüğü dönemde fırsatı değerlendirerek şahın küçük oğlunu II. Abbas adıyla şah ilan etmiş, kendisi de vezir ve ordu komutanı olmuştur.[89] [90]

Nadir Han 1736'da eyalet valilerini ve ileri gelenleri toplayarak hizmetinin bittiğini ve Horasan'a dönmek istediğini söyleyince, toplantıya katılanlar onun şah olmasını ve yeni bir hanedan kurmasını isterler. Nadir Han'ın mensubu bulunduğu aşireti ve çevresinde topladığı Türk boyları hep sünni olmasından dolayı; şii akidelerinden vazgeçmeleri ile kabul edeceğini söyler.İran halkı bunun üzerine İmam Cafer Sadık'a bağlanan Caferiye mezhebini kabul eder ve 8 Mart 1736'da Nadir Han'ın şahlık töreni yapılır. Nadir şah Afşar, Osmanlılarla yaptığı barış görüşmelerinde Caferiliğin beşinci mezhep olarak kabulü ve Kabe'de onlara ibadet yeri tahsis edilmesi gibi hususlarda çok ısrar eder, fakat başaramaz. [91]

Nadir Şah, ilk iş olarak ülkeyi istila eden Afganları yenerek ülkeden kovmuştur. Osmanlı Devletinin içinde bulunduğu kötü durumdan faydalanarak Horasan'a girer, fakat yenilir. Daha sonra Kars'a saldırır ve başarısız olur. Akabinde Revan ve Arpaçayı civarında yapılan savaşta Osmanlıları büyük bir yenilgiye uğratmıştır. [92] (1735) Safeviler'in kaybettiği bütün toprakları geri almıştır. 1738 yılında Hint seferine çıkarak Delhi'ye kadar uzanmıştır.Türkistan'ı dolaşarak akın

eden Türk tarihinin yeitiştirdiği son cihangir olmuştur. Hindistan dđnüşü Kafkasya üzerine yürüyerek Dağıstan'a kadar gelmiştir.1743'te Bağdat ve çevresini yağmalayarak Kerkük ve Erbil'i Erbil'i elegeçirmiş, Musul ve Kars'ı da kuşatmış, fakat almayı başaramamıştır. [93]

Nadir şah'ın İnan tarihindeki rolü; İnan'ı Rus, Afgan ve Osmanlı Devletlerinin eline geçmekten kurtarmasıdır. Bununla birlikte Nadir şah, sert ve acımasız tutumu ile halkını yoksulluk iğerisine düşürmüştü. En yakınları olan oğul ve yeğenlerini bile korku ve dehşet içerisinde bırakmıştı. Nadir şah, aleyhindeki bu korku ve nefret havasının farkındaydı ve son zamanlarda ülkenin bir çok yerinde ayaklanmalar başgöstermişti. Bunların birinin başında yeğeni Ali Kuli Han bizzat bulunuyordu. Nadir şah, bu ayaklanmalardan birini bastırmaya giderken Fethabad'da bir gece uyurken emirleri tarafından öldürüldü.(21 Mayıs 1747)

Türklük şuuru son derece kuvvetli olan Nadir şah, Osmanlı hanedanına, kavminin en asil ve şerefli hanedanı gözüyle bakıyor, Hindistan hükümdarı Muhammed şah'ı kendisi gibi Türkmen olduğu için mevkiinde bıraktđını söylüyordu. Özbek Hanlarını, soyunun en büyük hanedanlarından birinin mensupları olduğunu ifade ediyordu. Nadir şah, taşıdığı bu milli şuurunun tesiri ile oğullarından birisine Cengiz Han ismini koyduğu gibi, torunları arasında Oğuz Han, Yıldız Han, Oktey Han, Timur Han gibi isimleri taşıyan şehzadeler görölmektedir. [94]

O, Osmanlı ve Hind devletleriyle münasebetlerinde hep Türkçe konuşmuş ve Türklük davası gütmüştür. Türklüğu açıktan açığa ve bir dini kiske kullanmadan bayrak yapmış ilk büyük Türk devlet adamıdır. Onun Sünni-şii ayrılığını kaldırarak Türk birliğini sağlamak yolundaki uğraşları ne İnan ve ne de Osmanlılarca kabul ve takdir görmüştür. Nadir şah Osmanlı ve Ruslara kaptırılan toprakları geri aldığı gibi, Buhara ve Hive'ye egemen olmuş, bugünkü Afganistan ve Keşmir'den İnan'a Sind ırmağının kuzey ve batısındaki topraklara hakim olmuştur. Nadir şah'ın ölümden sonra yerine yeğeni Ali Kuli Han, Adil şah ünvanıyla tahta geçti. Ondan sonra Nadir şah'ın hayattaki tek oğlu şahrub Mirza (1748) şah oldu. O da 1750'de şah

Süleyman'a bıraktı, fakat daha sonra yeniden şah oldu. Karışıklıklar bir türlü dinmedi ve 1804 yılında Kaçarlar tarafından yıkıldılar. [95] İran'da Nadir Şah il başlayan Afşar hakimiyeti de böylece sona erdi.

İran Afşarları bugün kısmen yarı göçebe, kısmende yerleşik durumda yaşamaktadırlar. Bunlar ziraat, hayvancılık ve halıcılık ile geçinmektedirler. Şii mezhebine mensup olan İran Afşarları arasında bir çok kumandanlar ve devlet adamları yanında yazarlar ve sanatkarlar da yetişmiştir. [96]

İran'da Urmiye, Hamse, Hamedan, Kirmanşah, arasında bulunan Huzistan, Fars, Kirman, Horasan ve Tahran'da yaşamaktadırlar. Bugün en çok toplu olarak Kazvin-Hamedan arasında bulunan Efşar Kasabasında bulunmaktadırlar ve kasabayı çevreleyen 100'ün üzerinde Avşar köyü vardır. Kirman'da Berdisir, Nermasir, Bem ve Berzi dağlarında yaşarlar. Horasan'da Bacnurd'la Kuçan'ın güneyinde ve Sebzevar-Nişabur arasında bulunurlar. Halen İran'da 1.000.000. üzerinde Avşar yaşamaktadır. [97] Avşarlık şuurları da oldukça gelişmiş bu insanlar, devlet tarafından bir çok baskıya maruz kaldıklarından dolayı seslerini duyuramamaktadırlar. [98]

■ 1.Karabağ Hanlığı 1748-1828

Azerbaycan sahasında yaşayan Azeriler; XI. yy. başlarından XIV.yy.'a kadar bu bölgeye gelip yurt tutmuş Oğuz Türklerinden oluşmaktadır ve bunların çoğunluğu da Yıvalar ve Avşarlar tarafından teşkil edilmektedir. [99] Azerbaycan sahasındaki

Azeri Türkler; XI. yy başlarından XIV. yy'a kadar bu bölgeye gelip yurt tutmuş Oğuz Türklerinden oluşmaktadır ve bunların çoğunluğu da Yıvalar ve Avşarlar tarafından teşkil naklettiği Avşarlar'la birleşerek Otuziki Cevanşir adıyla bir boy birliği kurmuşlardır.

Azerbaycan 1076 tarihinde kesin olarak Türk toprağı haline gelmiştir. Anadolu'dan, Azerbaycan ve İran'a yapılan göçlerle birlikte Kuzey Suriye Avşarlar'ının önemli bir kısmı da buralara gelmiştir. Henüz İslam öncesi dönemde Azerbaycan ve çevresinde Avşarlar'ın yerleştiklerini biliyoruz.

Karabağ bölgesi, Yıldız Han'ın büyük oğlu Avşar'ın torunlarından Cevanşir kabilesinin Sarıcalı sülalesine aittir.[100] Bunlardan Arran (Karabağ) hakimi ve Gürcistan hükümdarları olan Cevanşirler Hülagü Han'ın Anadolu'ya getirdiği ve Azerbaycan'a yerleştirdiği, Timur'un ise Anadolu'dan Karabağ'a naklettiği Avşarlardandır.

Sav Tekin yönetimindeki Türkler, Müneccimbaşı'nın ifadesiyle, Arran (Karabağ) ülkesinin bütün ova, nahiye, dağ ve kalelerine yerleştiler. Nasavi, Arran ve Mugan'daki Türkmenlerin yoğunluğunu anlatmak için "karınca gibi kalabalık" ifadesini kullanmıştır. Harzemşahlar döneminde ise Arran vilayetine "Türkmen Yığınağı" denilmektedir. [101].

Melikşah'ın ölümünden sonra Azerbaycan, Irak Selçuklularının eyaleti olarak önemli bir askeri güç haline gelmiştir. Bu bölgeden devletin kaderini etkileyecek olan büyük emirler çıkmıştır. Bunların en büyüğü de Hasbeğ diye anılan Beğ Arslan'dır. Azerbaycan'daki çok büyük nüfusa sahip olan Afşarların desteğini alabilmek için yakın ilişkilere girmiş ve Huzistan hakimi Afşar Beyi şumla ile çok sıkı dostluklar kurmuştur. [102]

Daha sonraları Karakoyunlular, Akkoyunlular ve Safeviler devrinde buradaki Türkmen kitlesi varlığını korumuş ve hatta Anadolu'dan; Azerbaycan ve İran'a büyük Türkmen göçleri olmuştur. Bu göçler sırasında Anadolu Avşarları'nın büyük bir kısmı bu bölgelere gelmiş; Karakoyunlular, Akkoyunlular ve Safeviler'in kuruluşunda büyük rol oynamışlardır. [103]

XVIII. asırda Azerbaycan'da Kür ve Aras ırmakları ile Gökçeöl arasında bulunan ve Arran diye anılan bölgede yaşayan Afşarlar tarafından Karabağ Hanlığı kurulmuştur. Ebülgazi Bahadır Han'a göre; Karabağ, Oğuz Han'ın üçüncü büyük oğlu olan Yıldız'ın büyük oğlu Avşar'ın torunlarından Cevanşir Kabilesinin Sarıcalı Sülalesine aittir. Bu sülale Hülagu Han zamanında Anadolu'ya gelmiş, Timur zamanındaysa Karabağ'a nakledilmiştir. Bu Türk sülalesinin Karabağ'daki köklerinin İslamlıktan öncelere kadar gittiği de bilinmektedir. [104]

Karabağ, Nadir şah zamanında 1735 yılında Osmanlılar'dan alınmıştır. Fakat Karabağ'daki Cevanşir Afşar Türkmenleri'nin

Reisi Penah Ali Bey, Nadir şah' a boyun eğmediğinden dolayı Horasan'a sürülmüştür. Daha sonra buradan firar eden Penah Ali Bey, Karabağ Dağlarına gelerek İran' a karşı savaşa devam etmiştir ve Karabağ Hanlığı'nın da kuruluşu bu zamanlara rastlamaktadır. Merkezi şuşa olan Hanlık, kuzeyde Kür ırmağı ve Gence Hanlığı, güneyde Aras nehri, batıda Nahcivan, doğuda ise Kür ve Aras nehirleri arasındaydı. Penah Ali Bey, şuşa'ya müstahkem bir kale yaptırmış ve bu kale İran saldırılarına karşı çok güçlü bir engel olmuştur.

Penah Han, Gürcistan Krallığı, Gence Hanlığı ve Kaçarlardan Ağa Muhammed Şah ile savaşmıştır. Daha sonraları yerine geçen İbrahim Hali Han, 1789'da Ermeniler tarafından çıkarılan bir isyanı bastırmış ve Sunni bir Türk olan Molla Penah Vakıf'ı başvezir yapmıştır. Molla Penah Vakıf, komşu Türk Hanlıkları ile bir birlik oluşturmaya çalışıyor ve aynı zamanda Osmanlı Devleti ile de iyi ilişkiler kurmak istiyordu. Ancak İran'la münasebetleri iyi olmadığından dolayı; 1795 yılında Gürcistan'ı cezalandırmaya giden İran şahı Ağa Muhammed Han, Karabağ'dan geçerken büyük bir direnişle karşılaşmış ve şuşa'yı almaya muvaffak olamamıştır. 1797 tarihinde tekrar kuşattığı zaman, Hanlık herhangi bir yardım alamadığından dolayı, Karabağ'ı ele geçirerek büyük katliamlar yapmıştır. İbrahim Halil Han, iki ay sonra Karabağ'ı tekrar ele geçirmiştir. Fakat 1806 yılında Ruslar tarafından katledilmesi ile yerine Mehdi Kulu Han geçmiştir. Rusya ise 1813 yılından itibaren Karabağ'a yerleşmek için çalışmalara başlamıştır. 1828 yılına kadar Rusya ve İran çekişmesine sahne olan Karabağ, Türkmençay anlaşmasından sonra tamamen Rusların eline geçmiştir.[105]

►III. BÖLÜM

■ AVŞARLAR'IN KAYSERİ ve CİVARINA İSKANLARI

Avşarlar, Anadolu'da ilk defa M.Ö. 500'lü tarihlerde Artvin'de görülmektedir.[106] Daha sonra da 429 yılında Küçük Arsaklı Devletinin yıkılışıyla birlikte kurulan Ardzeruni Beyliği Avşarları olarak Van bölgesinde görülmektedir.[107]

Selçuklular zamanında Anadolu'ya yapılan Türkmen akınları ile ve daha sonra Malazgirt'ten itibaren Anadolu'ya gelen Türkmenler arasındaki Avşarlarla; Aksungur idaresinde Musul'a ve sonra Halep'e, Nureddin Mahmud Zengi'nin II. Kılıçarslan karşısında kazandığı başarılar sonucu 1173'te Sivas ve dolaylarını almasıyla buralara gelen Avşarlar; yine 13.asırda Halep ve Amik ovasında yaşayan ve yaylağa Sivas ve Uzunyayla'ya çıkan Şam Türkmenleri içerisindeki Avşarlar; Karaman ve Germiyanlılar'ın hakimiyeti ile buralarda yerleşen ve Zengiler'in hakimiyeti yitirmesiyle Anadolu'ya göçen Avşarlar'la beraber Anadolu'da önemli bir Avşar varlığı meydana geldi.

■ Avşarların İskana Kadarki Durumları

• Memluk Hakimiyeti Devri

Moğolların Selçukluları yenip 1243'te onları egemenliğine alması üzerine bir çöküntü başladı. Moğollar 1277'de Anadolu'nun tamamına hakim olunca kendilerine karşı Anadolu'yu savunan tek unsur olan Türkmenleri hedef alıp bunlara karşı giriştiği saldırı ve katliamla bu gücü yok etmeye başladı. Bunun sonucu Anadolu'dan Suriye'ye 40.000 çadır Türkmen göç ederek Memlukler'e sığındı. Bu Türkmenler burada da Boz-ok ve Üç-ok teşkilatlarını yaşattılar. Bozoklar'ın başında ise Avşarları görüyoruz. Bu Avşarlar ileride Anadolu ve İran'da adından söz ettirecek anakol Avşarlar'dır.[108]

Dulkadirli Beyliği'nin kurulmasına katılan ve Dulkadirli topluluğu içinde görülen Avşarlar ile 16.yy'da Sis bölgesinde görülen Avşar topluluğu da bu Halep Avşarlar'ından ayrılmış kollarıdır. 16.yy ikinci yarısından itibaren Çukurova bölgesinde Ramazanoğulları hakim oldu ve bölgedeki Türkmenleri itaatine alarak büyük bir nüfus elde etti. Memlûklüler'in Çukurova'ya akınları ve Sis'i fetihleri zamanında kuzey Suriye Avşarlar'ından bir bölümü Çukurova'ya göç ederek Sis yöresine yerleşti ki bunlara Sis Avşarları denir. Ramazan Bey bu bölgedeki Türkmen aşiretlerini belirli bir yaylak ve kışlakta yerleştirmişti. Avşarlara ise Uzunyayla ve Rum nahiyesi

bölgesini yaylak olarak tahsis etmişti. Böylece yaylak ve kışlak arasında göçen bu aşiretler belirli bir vatan içerisinde oturarak göçebelikten az çok kurtulmuşlardı.[109]

Çukurova'nın belli başlı ticaret ve hac yolu üzerinde bulunması Memlûklülerin bölgeyle ilgilenmesi ve dolayısıyla Ramazanlılar'la mücadele etmesine sebep oldu. Ramazanlıları destekleyen Türkmenler ve özellikle de Avşar ve Kutbekli Avşarı Memlûklülerce şiddetle cezalandırıldılar.[110]

XV.yy başlarında Avşarlar, Memlûk emirleri arasındaki mücadeleden Bayat ve İnallularla birlikte faydalanarak yağmacılık yaptıklarından bu emirlerden Çekim onlara karşı şiddetle harekete geçmişti. Hatta bu sebeple onlardan bir kısmı Akkoyunlu Kara Yülük'e sığınmışlardı. Çekim'in öldürülmesini müteakip tekrar yurtlarına döndüler ve Memlûk iç mücadelelerine katıldılar. Avşarlar daha sonra Bayat ve İnallularla birlikte yine Kara Yülük'ün müttefiki olarak Karakoyunlu Kara Yusuf'a tabi Mardin bölgesinde yağma ve tahriplerde bulundularsa da Kara Yusuf'un 1418'de Kara Yülük'ü yenip Antep'e gelmesiyle yurtlarını bırakıp Trablus bölgesindeki Safita'ya gitmişlerdi. Burada da yağmacılık hareketlerinde bulduklarından Trablus valisi Barsbay onların bu hareketlerini önlemeye çalıştığı gibi; Kara Yusuf'un ülkesine döndüğünü söyleyerek yurtlarına dönmeleri hususunda ikna etmeye çalıştığını biliyoruz. Avşarlar'ın göçe hazırlandıkları bir sırada Barsbay davalarına göz dikip üzerlerine yürüdüyse de ağır bir bozguna uğradı.[111]

Ramazanoğulları Çukurova'ya gelince bazı Türkmen boyları ve Karamanlılar'ın desteği ile Memlûklüler'i Çukurova'dan atmışlardı. Ancak Memluk saflarında yer aldığını gördüğümüz Avşarlar sayesinde onlar Ayas ve Sis bölgesinde tutunmaya çalışmışlar ve 15.yy Ramazanlıların Memlûklülerden bölgeyi kurtarmaya çalışmasıyla geçmiştir.

Avşarlar, Akkoyunlular ile dostça münasebetlerini devam ettirdiler. Bunlardan Mansur Bey'in Uzun Hasan'ın yakın arkadaşı olduğunu ve onu desteklemek için emrindeki Avşarlarla beraber İran'a gittiğini biliyoruz. XI. asırdan başlayarak XII. asırda Suriye ve Halep'e bir çok Türkmen aşireti

yerleşmiştir. Bu Türkmenler; yaşadıkları yerler Osmanlı İmparatorluğuna katıldıktan sonra da Halep Türkmenleri, Yeni İl Türkmenleri gibi isimler altında eski yerlerinde yaşamışlardır. [112]

Moğol hakimiyetinin yayılması üzerine Anadolu'dan Suriye'ye 40.000. çadır Türkmen göçmüştür. Bunlar Suriye'de çok yoğun bir topluluk temin ediyor; göçlere ve hadiselerle rağmen Bozok ve Üçok şeklindeki eski il teşkilatlarını da muhafaza ediyorlardı. Halep, Ayıntab ve Antakya bölgelerinde yaşayan bu Türkmenlerin Bozok boyunun başında ise Avşarları görülmektedir.

XIV-XV. asırda Kuzey Suriye Avşarları başlıca üç aile tarafından Köpekoğulları (Antep), Gündüzoğulları (Amik Ovası) ve Kutbeğioğulları (Halep) idare olunmuştur.[113]

- Köpekoğulları:

Köpekoğullarına adını veren köpek hakkında bir bilgiye sahip değiliz. Çok etkin ve nüfusu fazla olan Köpekliler'in daha eskilerde var olan bir oymağın kalıntısı ve devamı olduğu akla geliyor. Gerçekten de Orta Asya'da da eskiden büyük bir oymak olan Köpekoğulları'nın XIV. asırda yaşadığı bilinmektedir.[114]

Köpekliler Timur'un Şam dönüşü sırasında (1401) Fırat kıyısında Çağatay ordusuyla savaşmış ve yenilerek kaçmışlardır. Bu olaydan birkaç yıl sonra Köpekoğlu Hüseyin Bey Ankara Savaşı'na müteakip (1402) karışıklıktan istifade ile Tokad bölgesini yağmalamış, ancak Çelebi Mehmed'e yenilerek bölgeden ayrılmıştır. Bunun üzerine güneye sarkarak; Memluk hakimiyetinde olan Malatya'yı ele geçirmiştir (1404). Memlûklüler'in Halep valisi Demirtaş, asi Emir Nevruz'un üzerine yürüdüğünde emrindeki Türkmen kuvvetleri arasında Köpekoğlu Aydoğmuş ile Gündüzoğlu Gördü Bey de vardı (1409). Köpekli Avşarlar'ının Demirtaş'ın öncü kuvveti olduğunu ve Nevruz'un öncülerini yendiklerini ve bunun sonucu olarak Nevruz'un da yenilerek Antakya'ya çekildiğini görüyoruz. Nevruz, Memlûk Sultanı tarafından affedilip Şam Valiliğine

atanınca bu sefer selefi emir Şeyh (sonradan Memlük Sultanı) isyan etti. Şeyh ile Nevruz arasında yapılan savaşta (1410) her iki tarafta da Avşarları görüyoruz. Şeyh safında Köpekliler ve Avşarlılardan bir bölük bulunmasına karşın Kutbeğili Muhammed, Gündüzoğlu Gördü ve Köpekli Avşarları Nevruz'un yanında idiler. Ancak Nevruz safındaki Avşarların çoğu (Köpekliler) Şeyh tarafına geçince Nevruz yenildi. Kutbeğili Muhammed esir edilenler arasındaydı. Gördü Bey'in ise Nevruz'la beraber Hama'ya kaçtığını görüyoruz.[115] Bu sırada Halep valisi Korkmaz Dulkadirli'lerin üzerine yürüdü (1410). O, Köpekli ve Gündüzlüler'i yardıma çağırmıştı. Savaşın sonuna doğru Köpekli Aydoğmuş ve Hüseyin Bey geldilerse de; Aydoğmuş, Korkmaz'ın yüzüne ok attı. Bu sebeple seferden geriye dönerken Antep'te Hüseyin Bey ve adamları Korkmaz'ın emri ile tutuklandılarsa da yolda baskın yapan Avşarlar liderlerini kurtardılar.

Bu arada (1411) Gündüzoğlu Gördü Bey Antakya'yı Özeroğlu'nun elinden alarak bölgenin tek hakimi konumuna yükseldi. 1412'de ise Hüseyin Bey'in tekrar Malatya'yı ele geçirdiğini görüyoruz.

Memlük tahtına geçen Şeyh 1414'te Malatya'yı aldı. Hüseyin Bey ise kaçtı. Bu arada Halep valisi'nin Gündüzlüler'in bozgunculuk yapımlarıyla, onların üzerine yürüdüğünü Gördü Bey'in ise Gavur dağlarına kaçtığını görüyoruz (1415). Vali İnal Gündüzlüler'in elinde olan Derbsak kalesini ele geçirdi. Gördü ve yakınları Maraş'a kaçtı. Gündüzlü Avşarı ise Gündüz'ün torunu Demirhanoğlu Faris'in etrafında toplandılar. Biraz sonra ise Memlük saflarına katılacaklardır. Ertesi yıl Memlük Sultan'ı Şeyh Türkmenleri tam bir itaat altına almak ve topraklarına el koymak için sefere çıktı (1417). Halep'e geldiğinde Hüseyin Bey'i Malatya'dan çıkarmak için, içinde Avşar ve İnallu'ların da bulunduğu bir orduyu üzerine gönderdi. Hüseyin Bey Malatya'yı yıkıp işe yarar nüfusu da alarak Divriği bölgesine, oradan da Osmanlı topraklarına gitti. Bu sefer esnasında Gündüzoğlu Gördü, Dulkadirli Ali ve Köpekli ailesinden Sakalsızoğlu Tuğrul'un, Şeyh'e affedilmelerini isteyen ve itaatlerini bildiren mektuplar

gönderdiklerini ve böylece kurtulduklarını görüyoruz.[116] Şeyh Mısır'a döndüğünde Hüseyin Bey tekrar Malatya'ya gelip şehri kuşattı ise de emrindeki bir memlûklü tarafından gece uyurken öldürüldü (1418). Cesur, atak ve iyi bir savaşçı olan Hüseyin Bey, Malatya bölgesinde bir beylik kurmaya çalışıyordu. Bundan sonra Köpeklilerin başına Hüseyin Bey'in kardeşi Eslemez geçmiştir.

Gördü Bey'e gelince; Şeyh'in ölümüyle başa geçen Tatar hakimiyetini sağlamlaştırmak için Şam ve Halep Bölgesi'ni tedibe gelmiş ve burada Türkmen beyleri katına gelmişlerdi. Diğer Türkmen beyleri iltifat gördüğü halde Gördü Bey Tatar'ın emri ile öldürüldü (1421). Gördü Bey zamanında Suriye'den geçen hac ve ticaret yolunun emin olduğunu biliyoruz. Köpekli Eslemez Bey, Memlûk Sultanı Baybars'a karşı gelen Canıbek Sufi ile birleşerek yanlarında Kutbeğili Mehmed olduğu halde Malatya'yı kuşatmıştı (1435-36).

1457 yılında Kutbeğililer'in Uzun Hasan ile Cihan Şah'ın kumandanı Tarhan Oğlu Rüstem arasında yapılan savaşta Akkoyunlu ordusunda yer aldıklarını görüyoruz.[117] Esasen Kutbeğililer'in 1407 yılında Akkoyunlu birliğine katıldıklarını ve az sonra da büyük bir kısmının Huzistan'a göçtüklerini biliyoruz. Fakat onlar daha sonra Suriye'ye tekrar gelerek buradaki olaylara karışmışlarsa da Akkoyunlu birliğinden bir daha ayrılmamışlardır.

1471'de Memlûk emiri Yeşbek, Dulkadiroğlu Şehsuvar Bey'le savaşmak için Haleb'e geldiğinde; Dulkadirliler'in yurtlarından attığı Türkmen Beyleri katına çıkmışlardı ki, aralarında Eslemezoğlu Mehmed ve yine Köpekli ailesinden Sakalsızoğlu Mahmud'da vardı. Bu tarihte ise Gündüzlüler'in başında Ömer Bey'i görüyoruz.

Köpekli ailesinin sonu hakkında bilgiye sahip değiliz. Osmanlılar'ın ilk yıllarında ise (16.yy başları) bu ailenin başında Turak Bey oğlu Emenlik bulunuyordu.

- Gündüzoğulları:

İlk tanınanı ve en ünlü şahsiyeti Gördü Bey'dir ve bir çok

başarıları vardır. Memlük Sultını Tatar, sırf eski mağlubiyetinin intikamını almak için 1421 yılında Gördü Bey'i öldürtmüştür. 1471 yılında Gündüzlü Avşarları'nın başında Ömer Bey vardır ve Amik Ovasında yaşamaktadır. Gündüzlüler ise 1482'de Mehmed Bey'in başkanlığında idi. Bu tarihte Osmanlılar Çukurova'yı istila etti. Osmanlı hakimiyetini kabul etmeyen Türkmenler ve Avşarlar yapılan savaşta yenildi. Gündüzoğlu Mehmed Bey savaşta ölenler arasındaydı.[118] Bundan sonra Gündüzlüler'in çoğunluğu İran'a gitmiştir.

- Kutbeğioğulları:

Halep civarlarında yaşayan Avşarların başında bulunan Kutbeğioğulları, 1475 yılında Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan ile Karakoyunlu hükümdarı Cihan şah Mirza'nın komutanı Tarkan oğlu Rüstem arasında yapılan bir savaşta Akkoyunlu ordusunda yer almışlardır.[119]

- Osmanlı Hakimiyeti Devri

16.yy başlarında Osmanlıların Memlüklüler'i yıkıp Mısır ve Suriye'yi fethetmesi sonucu Kuzey Suriye'deki Türkmenler Osmanlı hakimiyetine girmiş oldu. Avşarlar ise diğer Türkmen grupları gibi; kendilerine orduda subaylık veren, vergi muafiyeti tanıyan ve itibar gösteren Akkoyunlu ve Safevilerin hizmetine girmek için çoğunlukla İran'a göçtüler. Bu yüzden bu asırda nüfuslarının diğer Türkmenler'den az olduğu görülüyor. Osmanlı hakimiyetinde bu bölgedeki Türkmenler Halep Türkmenleri ve Yeni-il Türkmenleri adıyla bölgede varlıklarını sürdürüyorlardı.[120] Avşarlar da bu topluluk içinde Köpekli Avşarı, Gündüzlü Avşarı ve Avşar olmak üzere üç oymak tarafından temsil ediliyordu.

Köpeklilerin başında Turak Bey oğlu Emenlik'i görüyoruz. Köpekliler bu dönemde 15 obaya ayrılmışlardı. En önemli obaları arasında Köçekli (Küçük), Sekiz, Alplu, Delüler, Aydoğmuş Beyli sayılabilir. Bunlardan Sekiz obası 16.yy'da Urfa Suruç ilçesine yerleşti ki bunlara Suruç Avşarı da denir. Deliler obası, Halep'te günümüze kadar varlığını korudu.

Köpekli'nin ise kalabalık nüfuslu olduğunu ve sonradan bağımsız hareket ederek ayrı bir oymak olarak yaşadığını biliyoruz.

- Köpekli Avşarı Obaları:

Avşar, Aydoğmuş Beyli, Köçekli, Deliler, Alplu, Sekiz, Boynukısa, Köpekli, İmamkulu, İsalı, Karışeyhli, Genceli, Kara Avşar, Kazıklı, Begeşlü, Çöplü.

Gündüzlü Avşarı ise daha az nüfuslu olup 8 obadan oluşuyordu. Bu husus, onların çoğunlukla İran'a gitmiş olduklarını gösteriyor.

- Gündüzlü Avşarı Obaları

Gündüz, Gündüzlü, Karagündüz, Köse Davud, Köse Avşar, İmamca, Salmanlı, Gökçe Avşar

Avşar oymağına gelince; bu yüzyılın 2.yarisında 158 vergi evden ibaretti. Memlûklüler zamanında dirlik tasarruf eden bu oymak Osmanlı döneminde de bu dirliğini korumuştur.[121]

XVI.yy sonlarına doğru Türkmenlerin başındaki Boybeyi aileleri yok olmuş, yerlerini obaları idare eden Kethüdalar almıştır. İşte Halep Avşarlar'ı arasında gördüğümüz bu Avşar oymağının başında da kethüdarları görüyoruz. 1579-80 yılında onlar Receb, Bahri ve Küçük Minnet kethüdanın idaresindeydiler. Bunlardan Recep ve oğulları öyle ün salmışlardı ki 17.yy'da Avşarlar çok defa Recebli Avşarı adıyla tanınmışlardır. 16.yy'da Türkiye'de oturan yerleşik ve göçebe halk arasındaki nüfus artışına uygun olarak bu Avşarların da nüfusu artmıştır. Onlar aynı yüzyılın son yarısında Zamantı bölgesine yaylaya çıkıyorlardı.[122]

- Avşar Oymağının Obaları

Recebli Avşarı

Akça Ali

Beğdenizli

Dodurlu=Doduryan

Sarıhacılı

Saruhanlı
Sarısindli=Sarıseydili
Taşoğlu=Taşlıuşağı
Karabulak
ı) Hobalı
k) Mahmudoğlu=Sofula
Avşarlı
Hacı İvaz
Küçük Minnet
Çerkez
Bahrili
Bahrü'l Avşar
Kara Receb
Arap Hasanlı
Hacı Mustafa
İbrahim Beyli
Halloğlu=Haliloğlu

Avşarlar, Receboğulları'nın başkanlığında 1687 yılında Avusturya'ya yapılan sefere katılmışlar, 1690'da yapılan sefere de çağrılmışlardır. Bu son sefere Avşarlar şu beylerin idaresinde 200 atlı ile katıldılar.

Receboğlu Halil Bey
Receboğlu Dana Murad Bey
Çerkezoğlu Hacı Mustafa Bey
Çerkezoğlu Ömer Bey
Deli Seyfi Oğlu Mirc Muhammed Bey
Bahrioğlu Himmet Bey
Karagündüzoğlu Kara Halil Kethüda
Kara Gündüzoğlu Murad Bey
Hacı İvaz Oğlu Dokuz İbrahim Bey
Hacı İvaz Oğlu Dokuz İbrahim Bey
Hacı İvazoğlu Abaza Bey[123]

Bu isimlerden anlaşılacağı üzere Avşarlar başlıca beş ailenin idaresindeydiler. Daha sonra bunlardan yeni Avşar obaları türemiştir. Bahrili Avşarı, Receblü Avşarı, Karagündüz Avşarı

gibi. Kayseri ve civarına yerleşen Avşarlar işte bu Avşar oymağı ile Köpekliler'den gelmektedir. Avşar'lar özellikle Sis yöresinde oldukça kuvvetliydi. 1691'de Sis Sancağı beyi Receb oğlu Halil Bey'di.

Avşarları 1691'de Rakkaya iskanı kararlaştırılan Türkmenler arasında görüyoruz. Boz-Ulus'un eski yerlerinde kalanlarına (Boz-Ulus Mendesi) ve Yeni-İl Türkmenlerini tabi bu Avşarları Rakka, Urfa, Halep civarına yerleştirerek Suriye üzerinden Anadolu'ya saldırıda bulunan Urban, Aneze, Tayy gibi Arab göçebe aşiretlerine karşı Türkmenlerden bir set kurma çabası olumlu sonuç vermemiştir. Boz-Ulus Mandesi Avşarları'nın yerleşmeyerek kaçtıklarını görüyoruz. Bunlardan Bahri Gündüz ve İmamkulu obasının 1695'te Çukurova bölgesine (Kadirli) geldiğini görüyoruz. Ancak Yeni-İl'e bağlı olanlar, bugün hala Avşar Bucağı denilen yere (Sacur suyunun Fırat'a döküldüğü yere kadar uzayan bölge) yerleştirilmiştir ki bu bölgenin büyük bir kısmı sınırlarımızın dışında kalmıştır.[124] Osmanlı'nın vergi vermemek ve isyan etmekle suçladığı Avşarları, Anadolu'dan uzaklaştırıp Suriye çöllere yerleştirmek istemesi, bir bakıma Avşarların mecburi iskana tabi tutularak cezalandırılmasıdır.[125] Ayrıca ticaret yollarının güvenliği için derbendci kaydedilenlerden Kara Avşar ve Eymir Avşarı , Genceli Avşarı Hama-Humus bölgesine (1693) yerleştirilmişti. Fakat bunlar Arap baskısıyla bölgeden ayrılmışlardır. 1712'de tekrar Halep'teki Murad Paşa köprüsüne derbendci olarak gönderildiler. Yine bu yıllarda Köseli ve Şerefli Avşarı Misis derbendine 1705 yılında Adana'da Berendi kazasına tabi Kurtkulağı derbendine Cuylu-Çiğdemli, Avşar Karamanlı obaları yerleştirildi. Böylece hem göçebeler yerleştiriliyor hem de bölgenin güvenliği sağlanıyordu.[126]

Halep Avşarlarına gelince onlar ilk başta Rakka'ya sürülme cezası almadılar. Çünkü devleti yaylakları olan Zamantı bölgesinde yerleşeceklerine inandırmışlardı. Onlar 18.yy'dan itibaren artık kışlamak için Halep'e değil Çukurova'ya iniyorlardı. Ancak yerleşmeye yanaşmadıkları gibi komşu oymak ve köylere saldırıp hayvanlarını götürüyorlar, tüccar kabilelerini soyuyorlardı. Bu artık o hale geldi ki; sonunda

1703'ten az önce Rakka'ya sürüldüler. Fakat fazla kalmayıp kaçtılar ve dağıldılar. Yine soygun ve kovgun yaptıklarından 1712'de tekrar Rakka'ya sürdülerse de geri döndüler. Devleti yaylaklarına yerleşeceklerine ikna ederek 1730'da Zamantı kıyısında 66 köy kurdular. Avşarların yerli halk üzerindeki baskısı büyüktü. Yaylaya çıktıkları zamanlar çevre köylere baskın yapıp ne varsa alıp götürüyorlardı. Onlar soygun ve kavgadan geri durmadıkları gibi, bu işi o kadar ileri götürdüler ki Kayseri'li tüccar ve komşu oymakların şikayetleri sonucu Avşarların şekavetine dair Sivas kadısına bir ferman çıkarılarak 1730 yılında Rakka'ya sürüldüler ve sürgünden kaçınca ileri gelenlerinin çoğunun idamına karar verildi (1742).

1754 yılında Tecirliler ile birlikte Zeynebli ve Bozdoğanlılar'a saldırıp 80.000 kuruşluk davar at ve develerini yağmalayıp ileri gelenlerinden Karanebioğlu ve 15 kişiyi öldürdüler.[127]

Avşarlar son iskana kadar (1865) Rakka, Belik ve Hama-Humus gibi yerlere sürgün gitmekle birlikte Bozok ve Kırşehir taraflarına da sürgün edilmişlerdir.

18.yy'ın 2. yarısında çıkan harpler ve başka etkenler sonucu Osmanlı Devleti'nin Anadolu'daki idaresi zayıf ve gevşek duruma düşünce Avşarlar'ın rahat bir göçebe hayatına devam ettiklerini görüyoruz. Devlet takibinin kalktığı bu günlerde Avşarlar daha da daha da güçlenmekte, komşu aşiretlerin çekindiği "Nargile takımı gümüş maşalı", "Sabahacak kandilleri yanan", "Hizmetkarları fırıl fırıl dönen", "Yoksullara yardım eden" zengin ve hatırlı bir aşiret haline gelmektedir.[128]

Kayseri-Elbistan-Malatya yolu yazları onların kontrolü altındaydı. 1838'de Avşarlar Posta Tatarlarına saldırmışlar, yolcuları soyarak, bir de köy basmışlardı. Avşarlar bu hareketleriyle öyle korku salmışlardı ki, Malatya'ya gitmek isteyen Alman Mareşalı Moltke'ye, yolun Avşarlar yüzünden kuvvetli bir muhafız birliği olmadan geçilemeyecek durumda emniyetsiz olduğu söylenmiştir. Fakat Tomarza'daki Ermeni Psikopos'unun Motke'ye dediği gibi Avşarlar baştan başa haydutlardan meydana gelen bir oymak değildi. Aralarında

ipsiz-sapsızlar kendi halkının da düşmanı idi ve kendi aşireti tarafından da takip olunuyorlardı. Daha sonra Maltke, Avşarları şöyle nitelendirecekti: “Bu Türkmenler benim çok hoşuma gitti. Tabii nezaketleri iyi niyetlerinden doğma, bizimki ise terbiye ile elde edilme.”[129] Maltke'nin ifadelerinden de anlaşılacağı üzere onlar bolluk ve bereket içinde yaşamalarına rağmen bir kısmı saldırı, kavga ve soygundan da vazgeçmiyorlardı.

Ayrıca devlet idaresinin zayıflığı sebebiyle irili ufaklı derebeyi aileleri türemişti. Avşarlar Gökvelioğlu, Kozanoğlu, Küçükalioglu gibi derebeylerin idaresinde onların mücadelelerine katılıyorlar, diğer Türkmen oymakları ile savaşıp kavgalarına devam ediyorlardı.

Avşar bünyesinden çıkan bu kovgun grupları yerleşik köylerin yerinden oynamasına ve zirai alanların tahrip olup azalmasına sebep oluyorlardı. 1849 yılında Lek, Kuzugüdenli ve Kırıntılı aşiret atlıları ile beraber Kayseri, Niğde, Kırşehir taraflarına kovguna gidiyorlardı. Avşarlar'ın 1825 yılında 3.000 hane ile Çukurova-Uzunyayla arasında göçlerini sürdürdüğü aşiretin 40.000 koyun, 40.000 inek, 9.000 deve ve 3.000 keçiye sahip olduğu bilinmektedir.[130]

Avşarlar sürgünde buldukları Bozok'ta Pehlivanlı oymağı ile de savaşmışlar ve bir defasında da beyleri Abidin Beyi öldürmüşlerdi. Avşarlar 1856 yılında tekrar yerleştirilmeye çalışıldı ise de başarısızlığa uğradı. O zaman başlarında Çerkez Bey ile İsmail Bey bulunuyordu. Avşarlar devlet tarafından yaylak yurtlarına iskan teşebbüsüne direnmekle ellerindeki son fırsatı kaçırmış oldular.

• İskan Olayı ve Sonuçları

Osmanlı Devleti Çukurova'da asırlardır devam eden bunalımı sona erdirerek Türkmenleri yerleşik hayata geçirmek, Ermeni meselesini halletmek ve burada önemli güç haline gelen derebeylerini ve özellikle Avşarlar'ın güç verdiği Kozanoğullarını yıkıp merkezi idareye bağlamak, yüzyıllardır boş ve harap olan uçsuz-bucaksız ova ve araziye tarıma açıp,

bölgeyi şenlendirmek için Fırka-i Islahiye adıyla bir birlik kurmuştur. Başında askeri hareket başkanı Derviş Paşa, idari işler başkanı A. Cevdet Paşa'dır ve asıl yetki de Cevdet Paşadadır.[131]

Fırka-i Islahiye'nin kuruluş sebebi 1853 Kırım Harbi esnasında çekilen asker sıkıntısı Gavur ve Kozan dağları bölgesinden asker istenmesine yol açar. Ancak bu istek aşiretlerce hoş karşılanmadığı gibi, İngilizler'in bölgeye sokulması ve karışıklık çıkması endişesi ile de uygulanamaz. Böylece ileri bir tarihe ertelenen bu iskan işi şartların da elvermesiyle 1865'te Osmanlı ordusunun Çukurova'ya gelmesiyle başlamış oldu.

Fırka-i Islahiye'nin amacı İskenderun'dan, Maraş ve Elbistan'la Kilis'ten Niğde ve Kayseri'ye Adana Eyaletinden Sivas Eyaleti hududuna kadar olan bölgeleri itaat altına almaktı. Ancak bundan ilki yani İskenderun'dan Maraş ve Elbistan'a kadar olan sahanın iskanı yapılabilmiş diğer kısmının iskanı ise daha sonra güçlkle ve çatışmalarla sağlanabilmiştir.

Bütün bu bölgede sayısı 26'yı bulan bir aşiret ve aile topluluğu vardı. Avşarlar Çukurova'nın en büyük aşireti idi. Sırkıntı aşireti ise batılı seyyahlar tarafından Avşarlara mensup bir oymak olarak gösterilmiştir. Bugün Kayseri Yahyalı İlçesinin Karaköy'ü asıllarının Avşar olduğunu söylerler ki köy halkı Sırkıntı aşiretindedir.

Bu ailelerden Avşar boyundan Kozanoğulları en kuvvetlileri olup Çukurova'dan her zaman ağırlıkları hissedilmiştir. Avşarlar büyük ölçüde Kozanoğullarına destek vermişler ve onlara bağlı bulunmuşlardır.

Kozanoğulları'nı yabancılar Avşar olarak göstermişler de Osmanlılarca Varsak Türklerinden oldukları belirtilmiştir. Faruk Sümer de bu görüştedir. Ancak Kozanoğullarının Antep'ten geldikleri ve bu bölgenin Bozoklara mensup olduğu düşünülürse onların Bozoklardan olduğu anlaşılır.

Kozanoğulları emrindeki aşiretlere özellikle de Avşarlara dayanarak devlete karşı geliyorlardı. Onu sindirmek için gönderilen kuvvetler ise başarı elde edemediler.

Kozanoğullarının, Yozgat'taki Çapanoğulları'nın üzerine saldırdığı zaman bozguna uğratması, 1852 yılında Mısırlı İbrahim Paşa'nın Adana'yı ele geçirip, Kozan'a yürüdüğü sırada onu da yenmesi üzerine şöhretleri arttı. Hatta padişah emirleri geldiğinde gönderdiği cevapta "Ammimoğlu bunca memaliki havza-i tasarrufuna geçirmiş, bir avuç Kozan dağlarını dahi bana çok görmemelidir." diyecektir.[132]

Kozanoğulları kime güvense üzerine aşiretlerden birini musallat ettiğinden Adana Meclis-i Kebiri'nde bile alenen Kozanoğlu aleyhine söz söylemez idi. Kozanoğlu'nun izni olmadan hiç kimse Kozan'a giremez, Kozan hududundan çıkamazdı. Kozanoğulları idaresinde Kozan iki kısma ayrılıyordu. Garbi (Batı) Kozan: Kozanoğlu Ahmet Ağa yönetiminde Kozan'dan Adana'ya kadar Çukurova. Şarki (Doğu) Kozan. Kozanoğlu Yusuf Ağa yönetiminde Kozan'dan Uzunyayla'ya kadar olan yerler.

1853 Kırım harbi çıkınca Osmanlı asker sıkıntısı çekmeye başladı ve Çukurova aşiretlerinden yardım istenmesi gündeme geldiyse de bölgenin başına buyruk hareket etmesi ve devlete asi olması sebebiyle yabancı eli girer ve imtiyazlı bir hükümet oluşur endişesiyle vazgeçilir.[133] Kozan'ın bir müddet daha böyle yaşaması ve ileride fırsat bulununca devlet emrine kati olarak alınması kararlaştırıldı ki Kırım Harbi sona erince 1856'da Osmanlı Devleti artık Çukurova'ya ve bölgenin hakimi Kozanoğulları ve Avşarlar'a yönelecektir

Padişah Abdülaziz (1861-1876) döneminde kurulan bu ordu yedi Balkan taburu, I tabur Girit askeri, Hassa ikinci süvari alayı ile onbeş piyade, iki alay süvari ve 500-600 Çerkez-Gürcü atlılar dan müteşekkildi.

Fırka deniz yoluyla 1865'te İskenderun'a geldi. Padişah fermanının daha açık izahı olan beyanname gönderildi. Karşı gelenlerin kahrolacakları, sığınanların ise korunacakları belirtiliyordu.[134] Önce Gavur ve Kürt dağları ile Amik ve Dumdum ovasında ıslahat yapıldı ve buradaki aşiretler başarıyla yerleştirildi. Yeni kasaba ve köyler kuruldu. Buradan geçilerek Osmaniye ve Hemite kalesi bölgesi iskan edildi.

0 dönemde Çukurova'nın bomboş, ıssız ve tarıma kapalı olduğu

unutulmamalıdır. Bataklık ve sivrisineğin bol olduğu bu yerde sıtma da kol geziyordu.

Fırka-i Islahiye buradan Kozan (Sis)'a doğru yol alır. Fırka gelinceye kadar Sis'e devlet kuvvetleri girmemişti. Ermeniler, Fırkayı neşeyle karşıladıkları halde Kozanoğulları ve Avşarlar karşılamaya gelmediler. Bu sırada halk zaten yaylada idi ve Kozan'da birkaç bekçiden başka kimse yoktu.

25 Mayıs 1865 tarihinde gök renk ordu İskenderun'da karaya çıkarak padişah fermanının daha açık izahı olan beyannameyi beylere göndermeye başladılar. Fermana karşı gelenlerin kahrolacakları, sığınanların ise korunacakları beyan edildi. Fermanda Çukurova halkına hitaben şöyle deniliyordu:

“...sizler servet imar edilirse ülkenin en verimli yerlerinin halkı olup, sizin dahi her gün saadet haline kavuşmanız, buraların emniyet ve huzurunun istenilen olgunluğa gelmesi istenir ve arzu olunurken, nasılsa durumunuzla ilgilenilmediğinden ve içinize uygunsuzluk girdiğinden bir müddetten beridir bu dağlarda zarar verecek bir takım hareket vuku bulmakta ve bu ise halkın beylerini zor kullanma yolunda ve eski derebeyliğin özelliği olduğundan ve halkın bireylerinin dahi bir kısım cahil ve kötü maksatluların <slamiyet ve insaniyete karşı olarak bölgede serkeşlik ve kötülük yoluna gittiklerinden, bütün halkı töhmet altında bırakıp vatanınızı fitne ocağı ve hırsız yatağı şeklinde göstermekte oldukları” belirtilerek “...bir elde bağışlama beratı ve diğer bir elde şeriatın adalet kılıcı olarak gelindi. şahane askerlerin üzerinde dalgalanan sancak herkes için sığınılacak güvenli bir yer olduğundan sığınanların korunacağı, askerın süngüsüne karşı gelenler dahi kahrolup yok olacaklardır” denmektedir.[135]

Padişah fermanı aşiretler arasında büyük bir panik meydana getirmiştir. Dadaloğlu bunu şöyle söylüyor:

“Belimizde kılıcımız kirmani,
Taşı deler mızrağımın temreni
Hakkımızda devlet etmiş fermanı

Ferman padişahın, dağlar bizimdir.”

Derviş ve Cevdet Paşa önce Ahmet Ağa ile anlaştı. Derhal padişahın irade çıkarılıp Ahmet Ağa, Paşa yapıldı ve Kütahya mutasarrıflığına tayin edildi. Yusuf Ağa ise 2500 kuruş aylıkla Maraş'ta ikamete razı edildi. Onüç yaşındaki oğlu Ali ise Mekteb-i Harbiye'de okutulacaktı. Kozanoğulları'ndan öteki kişiler de birer miktar maaşla başka illere gönderildi.

Ancak Yusuf Ağa Sivas'a gitmedi. Fırka-i Islahiye'ye karşı savaş açtı. Çoğu Avşarlardan kurulu kuvvetleri ile Haçın, Feke bölgelerini ele geçirdiler. Çukurova'ya beyannameler dağıtmaya başladılar. Oysa ki, Derviş Paşa'nın şeshane topları, mavzerleri karşısında; Türkmenlerin kılıcı, gürzü, mızrağı, filintası tesir etmeyecekti. İslah ordusu Avşar topraklarına yaklaşınca herkesi bir korku aldı. Savaş olacak, kan akacak, kısaca Türk Türk'ü kıracaktı.[136]

Diğer oymakların kolayca iskan edilmelerine karşı Avşarlar direnmişler ve neticede ordunun sert tedbirler almasına yol açmıştır.

Dadaloğlu'da bu günleri; “Hiç gitmiyor aşiretimin belası” diyerek anlatmaktadır.

Fırka ile Yusuf Ağa arasında şiddetli çarpışmalar oldu. Paşalar yöre halkını Kozanoğulları aleyhine ayaklandırmaya çalıştı ise de başaramadı. Bu arada Gürleşen Köyünden (Feke'ye bağlı) Misli Hasan Kahya hile ile Yusuf Ağa'yı yakalar ve Fırka'ya teslim eder. Yusuf Ağa kaçsa da askerler tarafından vurulur ve yaralı yaralı idam edilir.[137]

Bu çarpışmalarda Avşarlar büyük zayıflıklar vermişler, “boynu uzun atları mezara gitmiş, çadırları sökülmüş, kavgaya girenler sağ çıkmamışlardır.” Dadaloğlu şöyle sesleniyor:

“Dadaloğlu'm yarın kavga kurulur,
Öter tüfek, davlumbazlar vurulur,
Nice koçyiğitler yere serilir,
Ölen ölür, kalan sağlar bizimdir.”

Bu savaşlar sonunda Avşarların ileri gelenlerinin bir kısmı tutuklanarak İstanbul'a gönderilecek, Halit Bey Diyarbakır'a

sürülecek, Hacı Bey ise obasını alarak Bozok'a gidecektir.[138]

Kozanoğulları İstanbul, Şam, Trablusşam, Yozgat ve Sivas taraflarına sürüldüler. Kozan ve çevresi üç kazaya bölündü (Sis, Belenköy, Haçın) Kadirli'de bunlara eklenerek 4 kazadan oluşan bir sancak oluşturdu. Merkez olarak ta Sis kasabası uygun görüldü. Bu arada, daha ordu Sis'te iken halk arasında kolera hastalığı yayılır ve Fırka-i Islahiye askerlerine de sıçrar. Çok sayıda ölenler olur. Hastalık yüzünden fırka daha ileri gidemedi. Feke'de bir miktar asker bırakılıp geri çekildi. İskan diğer yerlerde başarılı olmuşken Kozan'da yarım kaldı. Bu savaşlar sonunda Avşarların ileri gelenlerinden bir kısmı tutuklanarak İstanbul'a gönderildi. Halit Bey Diyarbakır'a sürüldü. Hacı Bey ise obasını alarak Bozak'a gitti.[139] Neticede Avşarlar 1867 yılında Fırka-i Islahiye ile anlaşmaya varabilmişlerdir. Onlar yaylakları olan Uzunyayla'da yerleşmeye razı olmuşlardır.

Aynı zamanlarda ise Osmanlı iskan siyasetinin en hatalı işi yapıliyordu. Rus istilası sonucu memleketlerini terk ederek İmparatorluk Türkiye'sine sığınan Kafkas muhacirlere yer arayan devlet bula bula Avşar yurtlarını ve yaylalarını bulmuştu. Basiretli bir iskan siyaseti, bu çerkez muhacirlerin boş yerlere iskan olunmasını gerektirirdi. Halbuki vatandaşlık insan ve mülkiyet hakları çiğnenerek iptidai bir usulle yıllardır bu toprakların sahibi Avşarlar sürülüp, yurtları muhacirlere veriliyordu.[140] Uzunyayla'nın Çerkezlere verilmesini bizzat Abdülaziz ve o dönemin hükümeti emretmiştir. Bunda herhalde Rus istilası sonucu Osmanlı'ya Çerkezlerin göçü başlayınca, padişah sarayı ile büyük konakların Çerkez cariyeler ile dolmuş olmasının rolü vardır. Son zamanlarda kadın efendiler ile Valide Sultanlar da Çerkez kadınlar arasından çıkmıştır.[141]

İskanın bu ilk yıllarında Uzunyayla konusunda Avşarlar ile Çerkesler arasında çetin kavgalar oldu. Yapılan uzun kavgalar sonucu Osmanlı ordusu gelerek Avşarları tedip etti. Bu savaşlarda Osmanlı askerleri de Çerkezlerin yanında idiler. Avşarlardan çok kırılan oldu. İskan sırasında Avşar boy beyi

Çerkezoğlu Hacı Bey'dir. Zamanla Çerkezlerle Avşarlar arasında sukunet olur ve Pınarbaşı ilçesi Potuklu köyü sınır kabul edilir. Böylece devlet desteği ve beylerin de göz yumması ile Razamazanoğullarından bu yana Avşarlar'ın yurdu olan Uzunyayla Çerkezlere terk edilir.[142]

Avşar Beyi Hacı Bey Fırka-i Islahiye'ye gelerek Uzunyayla'nın elden çıkması ve yerleşmekte devlet emri olduğundan Sarız havalisine aşireti ile yerleşmek istediğini belirtir.[143] Böylece Avşarlar Sarız, Pınarbaşı, Tomarza ilçelerine yerleştirilir. Yeni köyler, kasabalar kurulur. Nüfus kütüklerine geçerek ilk defa resmen Osmanlı vatandaşı olurlar. Arazi tapuları ise bundan sonra verilmeye başladı.

Fırka-i Islahiye ile Türkmenlerin son savaşı 1877'de Kilken Çayı ile Akdeğirmen (Kozan Barajı kuzeyi) tarafında oldu. Türkmenler 75 ölü ve 200 yaralı verirken Fırka görevlisi Akif Paşanın tek ölmüş adamı yoktur.[144]

Fırka-i Islahiye'nin bu iskan hareketi bazı zararlar doğurmasına rağmen başarılı olmuş ve devir için faydalı hizmetler görmüştür. Bölgedeki aşiretlerin çoğu zorluklarla karşılaşılsa da yerleştirilmiş, kimi aşiretler de kazanılarak iskana kolaylık göstermelerine sebep olmuştur. Fakat ıslahatın bazı hataları yüzünden bölgeyi terk eden aşiretler de olmuştur. İskan sırasında konar göçerlerin hayvan otlatmalarına bakılarak iskan sahasında mera bulmalarına dikkat edilmiş, kendi istedikleri yerlere yerleşmelerine rıza gösterilmiştir. Ancak fırkanın bu hoş görünüşü Avşarlardan esirgediğini görüyoruz. Onlar nüfus diğer Türkmenlere nazaran daha çok olmasına karşın verimsiz ve dağlık bölgelere yerleştirmişlerdir.

Prof. Besim Atalay bu konuda şunları söylüyor.

"Kuru iskan imha demektir. Asırlardan beri alışılan bir hayat tarzı birden bire değiştirilemez. Bunlar derece derece iskan ve ıslah edilmeleri gerekirken bu yapılmadı. Üzerlerine asker çekildi. Ordu sevk edildi. Topa tutuldu. Obaları, yaylaları, kışlaklar yakıldı, yıkıldı, beyler kurşuna dizildi. Kadın ve

çocuklar öldürüldü. Gelinler esir edildi. Neticede Türklük dağıtıldı. Türklüğü üç büyük kıtada hakim kılan bu sevimli babayiğitlerle beraber ocakları, koyunları, hayvanları mahvolup gitti.”[145]

19.yy’da Anadolu’yu gezen Avrupalı gezginler yoksul fakat asil ruhlu ve namuslu Türk milletinin fena idareciler elinde mahvolduklarını söylüyorlardı.

200 yıla varan iskan siyaseti sonucu Avşarlar, en son Kayseri’ye yerleşmişlerdir. İskanda Adana’da iki Avşar köyü kurulmuştur. Amber Ağa obası ile Fırkaya gelerek yerleşmek istemiş böylece Amber’in arkı köyü kurulmuştur. Diğeri ise Azaplı köyüdür. Uzunyayla’ya gelince burada sadece bir tek Avşar köyü Kapaklıpınar-Şarkışla’ya bağlı- iskanda yerleşmiştir. Kayseri’ye yerleşen Avşarlar’ın bir kısmı zamanla tekrar Adana’ya dönmüş, bir kısmı Maraş ve Sivas dolaylarına bir kısmı da Islahiye bölgesinde ve Hatay’da yerleşmişlerdir. Onlar bu son iskandan önce sürüldükleri Yozgat ve Kırşehir’de kalarak köyler kurmuşlardır. Ayrıca bazıları devlet tarafından Artvin bölgesine yerleştirilerek sınırda görevlendirilmiştir.

Kayseri

Pınarbaşı: Merkez, Pazarören, Avşarsöğütlü, Sindel (Kayabaşı), Çördüklü, Ceba (Ayvacık), Kavlaklar, Kaman Cinliyurt, Gültepe, Alagazili, Şabanlı, Kızılören, Han, Arslanbeyli, Dilciler, Kadıllı, Demircili, Paşalı, Akpınar, Büyükkaramanlı, Küçükkaramanlı, Gölcük, Taşlıoğlu, Karamıklı, Büyükkömarmut, Halevik (Çakılkaya), Saçlı, Araplı (Tokmak), Payaslı, Karahacılı, Onguncular (Köşkerli), Savalan (Bahçecik), Toybuk (Esenköy), Emeği, Solaklar, Kılıçkışla, Kızıldere, Oruçoğlu, Gülabi, Deregeçen, İğdeli, Eskitekke, Hassa, Tözgün, Fakıekinciliği, Avşarkaraboğaz, Yusufklar, Avşarpotuklu, Sıradan, Taşoluk, Kırkgeçit, Büyükgürleyen, Hasırcı, Tahtalı, Melikgazi, Altıparmak, Uzunahmet, Kötüören, Kurukavak, Kırımışağı, Kurtlar.

Sarız: Merkez, Yalak (Yeşilkent), Dayoluk, Kemer,

Mollahüseyinler, Karayurt, Mirzaağa, Oğlakkaya, Deliküçükler (Ayranlık), Altısöğüt, Çörekdere, İncemağara, Kuşçu, İncedere, Esirik (Yaylacık), Kıskaçlı, Büyüksöbeçimen, Yedioluk, Kızılpınar, Damızlık, Çavdar, Karapınar, Deştiye (Tekneli), Çürük (Akoluk), Sarıfakılar, Büyükörtülü.

Tomarza: Merkez, Toklar, Kokarkuyu (Arslantaş), Zelhin (Üçkonak), Karapınar, Çanakpınar, Karamıklı, Akin, Karakilise (İcadiye), Güzelce, Keprin (Köprüköy), Tatar, Emiruşağı, Taf (Özlüce), Büyüksüvegen, Göktepe, İmamkulu, Tahtakemerü, Çulha, Kesir, Taşoluk, Kümbetir (Dağyurdu), Kirikler (Büyükcanlı), Aliağalar (Küçükcanlı), Çayanlı, Maniören (Melikviran), Hersek (Kapıkaya), Şiraz, Madrasan.

Develi: Millidere, Saraycık, Köseler, Sindelbüyük.

Bünyan: Merkez, Samağır, Yünören, Girveli, Taçın (Topsöğüt), Dağardı, Kösehacılı, Karacaören.

Kahramanmaraş

Merkez: Kürtleravşarı, Recepli, Boyalı, Kürtül, Bulutoğlu, Kınıkkoz, Sarıgüzel, Köseli, Sarıçukur.

Andırın: Köteli, Sumaklı, Anacık, Kızık, Darıovası, Bostanlı, Hacıveliuşağı, Gökçeli, Kargaçayır, Geben, Canbaz, Sisne (Kocaçukur).

Göksun: Fındıklıkoyak, Büyükçamurlu, Değirmendere, Taşoluk, Kavşıt, Kanlıkavak, Karaörenli, Büyükkızılcık, Küçükkızılcık, Bozhöyük, Hacıkodan, Mürsel.

Elbistan: Kalaycık, Anbarcık, Geçit.

Afşin: Merkez, Marabuz (Dağlıca), Beyazçayır, Nadir, Topaktaş, Tanır, Kötüre, Ördek, Telafşın (Höyükü).

Türkoğlu: Sarılar, Dedeler, Şekeroba, Hacıbebek, Çeçeli, Avşarlı.

Adana

Tufanbeyli: Ayvat, ukurkişla, Doğanbeyli, Doğanlı, Bozgüney, Kayırcık, Kazıklı (Yeşilova), Kirazlıyurt, Ortaköy, Pekmezli, Polatpınar, Tozlu, Yamanlı, Elemanlı.

Kadirli: Araplı (Döğenli), Aşağıbozkuyu, Aşağıçıyanlı, Azatlı (Avşarlar), Ciğcık, aygeçit, içeklidere, Hardallık, Tekelli, Yoğunoluk, Karabacak, Karaömerli, Kızılömerli, Yukarıbozkuyu, Yukarıçıyanlı, Esenli, Kiremitli, Tozlu, Anberinarkı, Kabayar, Soysallı, ukurköprü.

Kozan: Acarmantaş, Akalıuşağı, Anavarza (Dilekkaya), Arslanlı, Karahoroz, Kocakışla, Otluk, Delihasanlı, Gaziköy, Ayşehoca, İdem, Karacaören, Koyunevi, Yassıalı, Ilıca, Ağzıkaraca, ukurören, Işıklı, Topallar, Deliler, Hacıbeyli, Camızağılı.

Hatay

Hassa: Hacılar, Tiyek, Söğüt, Karafakılı, Ardılı, Akbez, Küreci.

Kırıkhan: Ceylanlı, Aktutan, Güzelce, Karataş.

Dörtyol: Yeniköy, Payaslı, Sayköy.

Belen: Merkez, Gedik.

Kırşehir

Merkez: Karakurt, Sevdığin.

Kaman: Sarıömerli, Köşker, Karamusa, Demirli, Hacımirza, Karaova.

içekdağı: Demirli, Beşikli, İbikli, Hacıhasanlı, A.Hacıahmetli, Y.Hacıahmetli, Hüseyinli, Arabın.

Yozgat

Boğazlıyan: Büyüktaf, Küçüktaf.

şefaatli: Rızvan (Bağyazı), Dedeli, Deliler, Reçpli.

Sivas

Merkez: Herekli, Gündüz, Nadir.

Şarkışla: Kapaklıpınar.

Gürün: Höyüklüyurt, İhsaniye, Nadiroğlu, Akdere.

Artvin

Merkez: Boyalı.

Ardanuç: Beratlı.

Kars

Sarıkamış: Boyalı.

Ardahan

Merkez: Hoçuvan (Hasköy)ve bağlı köyler

Taryhy makalalar